

Георгій Кожолянко

ОРГАНІЗОВАНЕ ПЕРЕСЕЛЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ СІМЕЙ ДО КАНАДИ У ХІХ СТ. ПРОБЛЕМА ПЕРШОСТІ: ГАЛИЧАНИ ЧИ БУКОВИНЦІ?

Українці в Канаді утворюють собою своєрідну громаду, створену п'ятьма хвилями імміграції, що охопили щонайменше сто двадцять п'ять років. Кожна хвиля іммігрантів прибувала до Канади в силу різних причин зі своїми власними економічними, етнокультурними та соціальними цілями, несучи з собою різноманітний досвід та традиції з України, яка пережила багато змін і трансформацій. Одночасно новоприбулі відчували на собі вплив мозаїки канадського суспільства, що була в постійному розвитку. Відомо, що, одна з найбільших у Канаді (дев'яте місце), українська громада протягом більш ніж столітнього періоду перетворювалася на багат шарову і багатогранну структуру, зазнавала значного впливу канадських реалій та асиміляційного тиску [7, с. 105-106]. Українці в Канаді зробили значний внесок у канадське суспільство. Разом з тим спостерігався і зворотний вплив канадських українців на національну історію та культуру України.

Статистичні дані засвідчують, що у кінці ХІХ – на початку ХХ ст. (до 1907 р.) до Канади іммігрувало близько 500 тисяч вихідців із Британських островів, 350 тисяч – із континентальної Європи, а також близько 350 тисяч зі Сполучених Штатів Америки [29, Part 4]. Щодо осіб українського походження, то їх у Канаді і США в кінці ХІХ – першій половині ХХ ст. відносили до австрійців, галичан, русинів, деколи буковинців. Тобто часто їх етнічну приналежність визначали за місцем проживання або державною підпорядкованістю. Так, статистичні дані канадських архівів вказують, що, наприклад, протягом 1907 р. до Канади іммігрувало 2 тисячі австрійців, 2 тисячі буковинців, 14 тисяч галичан, а також близько 1 тисячі русинів [29, Part 4].

Власне, імміграція кінця ХІХ – початку ХХ століття заклала основи формування української етнічної групи Канади [5, с. 65]. Цьому процесові сприяло створення однорідних поселень у канадських провінціях: Альберта, Саскачеван, Манітоба. Відомий канадський дослідник Д. Крейтон називає вихідців з України серед тих поселенців, прибуття котрих призвело до зміни етнічної структури населення Канади на початку ХХ століття [24, р. 108-109].

За статистичними даними Канади, на початок XXI ст. (у 2001 р.) тут проживало 1 071 060 громадян українського походження, що робить українців Канади на сьогодні, як уже згадувалося, 9-ю найбільшою етнічною групою в державі, яка є третьою країною (після України та Російської Федерації) з найбільшою кількістю етнічних українців [28].

Проблема поселення українців на північноамериканському континенті цікавила українських, канадських та американських дослідників уже давно. У другій половині XX та на початку XXI ст. з'явилась серія книг і статей, де висвітлювались причини й обставини появи перших поселенців з України на американському континенті. Серед канадсько-українських дослідників, які займались цією проблематикою, можна назвати Яра Славутича (Жученка) [20, с. 181-184], Ярослава Рудницького [16], Федора та Василя Луцвіхів [26; 12 – 14], Теофіла Кострубу [9. – С. 9-10], Олександра Лугового [11], Юрія Русова [17 – С. 15-20], Івана Світа [19. – С. 52-54], Юліана Стечишина [21], Михайла Гуцуляка [3; 4], Василя Корольова [8], Петра Кравчука [10], Степана Гевака [1], Михайла Марунчака [15]; серед американських науковців – В. Вертсмана [30 – Р. 1-18]; російських істориків Арнольда Шлепакова [23]; польських – Вільяма Маковського [27], Едмунда Ковальчика [25] та ін. Ці дослідники прийшли до висновку, що перші поселенці-емігранти з українських теренів на американському континенті з'явилися кількасот років тому. Наприклад, Ярослав Рудницький, Олександр Роїк відносять появу українців на терені Канади задовго до 1891 року – офіційно визначеної частиною науковців та представниками громадських кіл Канади дати організованого переселення українців до Країни кленового листа.

Відомо, що у світі вважається офіційною датою початку поселення українців у Канаді вересень 1891 року, коли туди емігрували галицькі родини Василя Єлиняка та Івана Пилипівіва. До речі, справжні прізвища обох згаданих переселенців були Ілиняк та Пилипівський. У 2011 р. у Канаді було проведено багато заходів з відзначення 120-річчя поселення українців у Канаді. Ця помилкова (на мою думку і на думку багатьох вчених Канади) дата організованого (сімейного) переселення українців до Канади була встановлена істориками на початку XX ст. і продовжує залишатись у науковому обігу донині, незважаючи на те, що науковці XX – початку XXI ст. на основі достовірних архівних джерел

прийшли до висновку про початок організованого переселення українців на терени Канади уже у 1888 році [17].

Нові наукові дослідження свідчать, що не українці-галичани І. Пилипів і В. Єлиняк були першими організованими переселенцями з України до Канади (1891 рік), як це визначалось у канадській та українській історіографії до початку XXI ст., а буковинці – сім'я Стефана Королюка з села Чорнівки (1887 р.), що розташоване недалеко від м. Чернівці. Тобто буковинці-чорнівчани заклали початок організованого поселення українців у Канаді.

Стефан Королюк народився 9 грудня 1843 р., помер 13 липня 1925 р. Маргарета, його дружина, народилася 14 листопада 1857 р., померла 25 червня 1932 р. Точні дати народження і смерті відомі з намогильних пам'яток, які виявлені на едмонтонському цвинтарі (Edmonton Cemetery) у провінції Альберта [2, с. 9].

Дослідники вважають, що С. Королюк прибув до Канади не прямо з Європи, а спочатку прибувши до США, вже звідти 1888 р. перебрався до Країни кленового листа і тисячі озер [22, с. 5; 2, с. 9-10].

Спочатку Стефан Королюк поселився у провінції Манітоба. Звідси він перебрався до м. Калгарі в провінції Альберта, де два роки працював на залізниці. Потім до нього прибула з України дружина Маргарета (дівооче прізвище Генінг), яка була німецького походження, родом зі Стрийського повіту, села Йозефберг (нині село Коросниця Дрогобицького району Львівської області). Відомо, що до Канади у провінцію Альберта прибула група емігрантів-німців з України з цього ж села Йозефберга, серед яких був рідний брат Маргарети Якуб Генінг. Відповідно, Стефан Королюк з дружиною Маргаретою приєднались до них і у 1891 році і отримали від канадських властей ділянку землі (гомстед) біля міста Медисин Гет у Денморі, яке німці-емігранти з України пізніше назвали Джозефбургом за назвою свого українського села, звідки вони прибули до Канади.

Думається, що якщо б з буковинського села Чорнівка емігрувало більше родин разом з родиною С. Королюка, то, можливо, була б і назва поселення Чорнівка у Канаді, як, для прикладу, на початку 90-х років XIX ст. переселенці з Буковини заснували у провінції Альберта поштову станцію з чотирикласною школою Буковина, куди фермери привозили з околиці дітей на навчання, чи село Бояни у цій же провінції та багато інших.

У музеї-скансені (Музей-село Української культурної спадщини), що розташований за 50 км від м. Едмонтона у провінції Альберта, встановлена та експонується хата саме з цих канадських Боян. А у містечку Смокі-Лейк цієї ж провінції існує фамільний музей архітектури та побуту Шандрів, вихідців з буковинського села Банилів (на Черемоші), де експонуються три хати українсько-буковинського зразка, яким виповнилось уже більше ста років, різні господарські споруди, сільськогосподарський реманент тощо [6, с. 146-153].

Щодо одруження Стефана Королюка і Маргарети Генінг, то є відомості, що німці з галицького села Йозефберг у другій половині XIX ст. їздили на заробітки в Бессарабію та Буковину. На цих заробітках був Якуб Генінг із сестрою Маргаретою. Отут і пересіклись долі німкені Маргарети та українця з села Чорнівка Стефана Королюка. Маргарета стала дружиною буковинця, а коли він емігрував до Канади, то невдовзі і вона долучилась до чоловіка.

Відомо також, що сім'я Стефана Королюка була бездітною, отже, зі смертю Стефана і Маргарети припинився канадський рід чорнівських Королюків. Хоча один із канадських науковців (Т. Томашевський) у праці «Більше світла на затемнену справу» вказує, що йому довелось зустрітись у 30-х роках XX ст. біля форту Саскачеван у провінції Альберта (це недалеко від згадуваного вище поселення Джозефбурга) з українцем Николею Королюком, який також прибув до Канади 1888 року з Бессарабії, фермерував біля міста Едмонтона (дуже часто переселенці з Буковини вказували, що вони прибули з Австрії або Бессарабії, оскільки частина Буковини у той час входила до Галицької губернії Австро-Угорщини, а частина до Бессарабської губернії Росії). Згадує про це і дослідник Ф. Горецький у праці «Стефан Королюк – перший український поселенець у Канаді». [22, с. 5; 2, с. 7]. Проте більш точні відомості про Николу Королюка відсутні. Дуже ймовірно, що це міг бути брат Стефана Королюка з буковинського села Чорнівка.

Отже, наявні дослідницькі матеріали відкривають нову сторінку в історії організованого заселення Канади українцями. На три роки подовжується (з 1891 до 1888 року) початок організованого поселення українців у Канаді і змінюється регіон, звідки прибули до Канади перші українці-емігранти [7, с. 217-222]. Замість селян з села Небилова (звідки родом Єлиняк і Пилипів), що на Галичині, українцями-піонерами у заселенні та освоєнні канадських земель слід вважати вихідців з буковинського села Чорнівка (сім'я Стефана Королюка).

Література:

1. Гевак С. П. Про першого українця на канадській землі // Канадський фермер. – 1965. – № 7.
2. Горецький І. Стефан Корольок – перший український поселенець в Альберті. – Західньоканадський збірник. – Ч. 2. Упорядник Я. Славутич. – Едмонтон, 1975. – С. 9.
3. Гуцуляк М. Українець – співтворець кордонів Канади й Аляски (Історично-географічний нарис). Наукове товариство ім. Тараса Шевченка. Бібліотека українознавства. – Т. 24. – Торонто, 1967.
4. Гуцуляк М. Хто з українців був перший у Британській Колумбії // Українські вісті. – № 46. – Едмонтон, 17 листопада, 1966.
5. Євтух В., Ковальчук О. Українські канадці: проблеми соціально-демографічної інтеграції // Український історичний журнал. – 1991. – № 8. – С. 65.
6. Кожолянко Г. Матеріальна культура українців Буковини та українців-емігрантів до Західної Канади. Матеріали спільних конференцій. – Едмонтон, 2002. – С. 146-153.
7. Кожолянко Г. Стан та перспективи існування української спільноти у Канаді // Матеріали до української етнології. Збірник наукових праць. – Вип. 2(5). – К.: Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології НАН України, 2002. – С. 105-106.
8. Корольов В. Українці в Америці // Просвіта. – № 28. – К., 1909. – 103 с.
9. Коструб Т. Іван Богун, полковник винницький / Літопис Червоної Калини. – Львів, № 1. – 1934. – С. 9-10.
10. Кравчук П. На новій землі. – Торонто, 1958.
11. Луговий О. (Безхатний). Діти степу. Повесть з життя українців у Канаді. – Ч. 1-2. – Едмонтон, 1946. – 223 с.
12. Луців Ф. 50-річчя з дня смерті о. Агапія Гончаренка // Українська думка. – № 33. – Лондон, 1966. – С. 8-14.
13. Луців Ф. Доктор Вавро Богун // Канадський фермер. – № 9, 1964. – С. 8-23.
14. Луців Ф. О. Агапій Гончаренко про колонізацію американських берегів запорожцями // Канадський фермер – № 12. – Вінніпег, 1964. – С. 8-13.

15. Марунчак М. Студії до історії українців Канади. – Т. 1. – Вінніпег, 1965.
16. Рудницький Я. 150-річчя українського поселення в Канаді // Канадійський фермер. – Ч. 20, 13 травня 1967.
17. Роїк О. Чи були українці в Канаді перед 1891 роком? (До передісторії українців Канади). Збірник «Життєвий досвід українців у Канаді: Рефлексії. – Вінніпег, 1994.
18. Русов Ю. Знахідка власноручного листа гетьмана Богдана Хмельницького в Канаді // Нові дні. – № 27. – 1952. – С. 15-20.
19. Світ І. Дві праці про Гончаренка // Український історик. – № 2-3. – Денвер, 1964. – С. 52-54.
20. Славутич Я. Роман Бачинський – перший українець у Канаді. (До передісторії українців у Канаді). / Північне сяйво. – Ч. II. – Едмонтон, 1965. – С. 181-184.
21. Стечишин Ю. Історія поселення українців у Канаді. – Едмонтон, 1975.
22. Томашевський Т. Більше світла на затемнену справу // Український піонер. – 1955. – Ч. 1. – С. 5.
23. Шлепаков А. М. Українська трудова еміграція в США і Канаді. – К., 1960.
24. Creighton D. Canada's First Century, 1867– 1967. – Toronto, Macmillan of Canada, 1982. – P. 108 – 109.
25. Kowalczyk E.I. Canadians All – Poles in Canada. – Winnipeg, 1942
26. Luciw W., Luciw T. Ahapius Honcharenko and the Alaska Herald. – Toronto, 1963. – 64 p.
27. Makowski W. Slavs in Canada. – Vol. I. – Benf (Al.), 1965.
28. Population by selected ethnic origins, by province and territory (2001 Census) // www40.statcan.ca/l01/cst01/demo26a.htm. (Дата перегляду 22 липня 2005 р.).
29. Saskatchewan Archives Board, film 2.621. – vol. 98, file 12681. – B. Part 4, 5.
30. Wertsman V. The Ukrainians in America, 1906-1975. A Chronology and Fact Book. Ethnic Chronology Series. – № 25. – New York, 1976. – P. 1-18.